

Govorni poremećaji u djece predškolske dobi

Banjavčić, Lorena

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:038311>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-28**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
Čakovec**

**LORENA BANJAVČIĆ
ZAVRŠNI RAD**

**GOVORNI POREMEĆAJI U DJECE
PREDŠKOLSKE DOBI**

ZAGREB, RUJAN 2024.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
Čakovec**

ZAVRŠNI RAD

Ime I prezime pristupnika: Lorena Banjavčić

TEMA ZAVRŠNOG RADA: Govorni poremećaji u djece predškolske dobi

MENTOR: prof. dr. sc. Đuro Blažeka

ZAGREB, RUJAN 2024.

SAŽETAK

SUMMARY

Contents

SAŽETAK.....	4
SUMMARY	5
UVOD.....	1
RAZVOJ GOVORA KOD DJECE PREDŠKOLSKE DOBI	2
Govor.....	3
Glazbom do govora	4
VRSTE GOVORNIH POREMEĆAJA U DJECE PREDŠKOLSKE DOBI	6
Poremećaji izgovora.....	7
Jezične teškoće	10
Poremećaji ritma i tempa.....	13
Mucanje.....	13
Brzopletost	18
Bradilalija	20
Poremećaji glasa.....	21
UZROCI GOVORNIH POREMEĆAJA	23
Genetski faktori.....	23
Neurološki problemi.....	24
Slušni problemi	25
Okolišni faktori	26
SIMPTOMI I DIJAGNOSTIKA GOVORNIH POREMEĆAJA	28
Prepoznavanje simptoma govornih poremećaja.....	28
Metode dijagnostike	29
Logopedaska procjena.....	30
INTERVENCIJA I TERAPIJA	32
Važnost rane intervencije.....	32
PREVENCIJA GOVORNIH POREMEĆAJA	33
ZAKLJUČAK.....	35
LITERATURA	36
Izjava o samostalnoj izradi rada.....	38

SAŽETAK

Razvoj govora kod djece predškolske dobi ključan je za njihov cjelokupni emocionalni, kognitivni te fiziološki razvoj. Govor je osnovno sredstvo komunikacije koje djeca usvajaju kroz interakciju s okolinom, a glazba može imati značajan utjecaj u poticanju ovog procesa. Kroz glazbu djeca razvijaju ritam te slušne sposobnosti, potiče se artikulacija i sve je to što doprinosi razvoju govora. Govorni poremećaji kod djece određene dobi mogu se manifestirati na različite načine. Među najčešćim poremećajima je poremećaj izgovora, koji se odnosi na nepravilnu artikulaciju glasova, te jezične poteškoće koje uključuju probleme s razumijevanjem i formiranjem rečenica. Ostali poremećaji kao što su poremećaj ritma i tempa govora, poput mucanja, brzopletosti i bradilalije, također su vrlo važni, kao i poremećaj glasa koji uključuje promjene u jačini, visini ili kvaliteti glasa. Uzroci govornih poremećaja mogu biti različiti, uključujući genetske faktore, neurološke probleme, slušne probleme, te okolišne faktore kao što su nedostatak poticanja u ranom djetinjstvu. Prepoznavanje simptoma govornih poremećaja ključno je za adekvatnu dijagnostiku i terapiju. Logopedska procjena i korištenje specijaliziranih dijagnostičkih metoda omogućuju točno utvrđivanje vrste i uzroka poremećaja. Rana intervencija je velike važnosti jer omogućuje brži napredak u terapiji i sprječava daljnje poteškoće u razvoju govora. Logopedska terapija, prilagođena određenim potrebama djeteta, može znatno poboljšati govorne sposobnosti. Prevencija govornih poremećaja uključuje poticanje razvoja govora od najranije dobi, uz stvaranje stimulativnog okruženja i redovite kontrole kod stručnjaka. Važno je reći da uloga roditelja i odgojitelja u razvoju govora kod djece ne može biti dovoljno istaknuta. Kroz svakodnevni razgovor, čitanje, igru i interakciju, djeca dobivaju potrebne poticaje za usvajanje i razvoj jezika. Nadalje, edukacija roditelja i njihova uključenost u ranu identifikaciju i podršku djetetu može značajno doprinijeti ranoj dijagnostici i uspjehu u terapiji govornih poremećaja. Briga o djetetovom govornom razvoju od najranijih dana postavlja temelj za njihov uspješan profesionalni i socijalni život u budućnosti.

Ključne riječi: govor, prevencija, edukacija, terapija

SUMMARY

Speech development in preschool children is crucial for their overall emotional, cognitive and physiological development. Speech is the basic means of communication that children acquire through interaction with the environment, and music can have a significant impact in stimulating this process. Through music, children develop rhythm and auditory abilities, articulation is stimulated and all this contributes to the development of speech. Speech disorders in children of a certain age can manifest themselves in different ways. Among the most common disorders is pronunciation disorder, which refers to improper articulation of sounds, and language difficulties that include problems with understanding and forming sentences. Other disorders such as rhythm and tempo disorders of speech, such as stuttering, haste and bradillalia, are also very important, as is a voice disorder that involves changes in the volume, pitch or quality of the voice. The causes of speech disorders can be varied, including genetic factors, neurological problems, hearing problems, and environmental factors such as lack of stimulation in early childhood. Recognizing the symptoms of speech disorders is crucial for adequate diagnosis and therapy. Speech therapy assessment and the use of specialized diagnostic methods make it possible to accurately determine the type and cause of the disorder. Early intervention is of great importance because it enables faster progress in therapy and prevents further difficulties in speech development. Speech therapy, adapted to the specific needs of the child, can significantly improve speech abilities. Prevention of speech disorders includes encouraging speech development from an early age, with the creation of a stimulating environment and regular check-ups by specialists. It is important to say that the role of parents and educators in the development of speech in children cannot be emphasized enough. Through everyday conversation, reading, play and interaction, children receive the necessary incentives for language acquisition and development. Furthermore, the education of parents and their involvement in the early identification and support of the child can significantly contribute to early diagnosis and success in the treatment of speech disorders. Taking care of a child's speech development from the earliest days lays the foundation for their successful professional and social life in the future.

Keywords: speech, prevention, education, therapy

UVOD

U radu se govori o govornim poremećajima odnosno o govornim poremećajima u djece predškolske dobi.

Govorni poremećaji predstavljaju teškoće u proizvodnji zvukova, izgovoru riječi, tečnosti govora, kao i u pravilnoj upotrebi glasova. Kod djece predškolske dobi, ovi poremećaji mogu značajno utjecati na njihov sveukupni razvoj, uključujući socijalne interakcije, emocionalni razvoj i kasniji akademski uspjeh. Govorni poremećaji mogu se manifestirati kao artikulacijski poremećaji, fonološki poremećaji, mucanje, poremećaji glasa i specifični jezični poremećaji.

Rano prepoznavanje govornih poremećaja ključno je za pravovremenu intervenciju i terapiju, što može značajno poboljšati izgleda za uspješno prevladavanje ovih poteškoća. Djeca koja se suočavaju s govornim poremećajima često imaju problema s komunikacijom, što može dovesti do osjećaja frustracije, izolacije i smanjenog samopouzdanja. Pravovremeno prepoznavanje i liječenje omogućava djeci da razviju vještine potrebne za uspješnu komunikaciju, socijalizaciju i kasniji uspjeh u školi.

Cilj ovog završnog rada je pružiti sveobuhvatan pregled govornih poremećaja kod djece predškolske dobi, uključujući vrste poremećaja, uzroke, simptome, metode dijagnostike, te pristupe intervenciji i terapiji. Rad će također istražiti važnost rane identifikacije i ulogu roditelja, odgajatelja i stručnjaka u podršci djeci s govornim poremećajima.

RAZVOJ GOVORA KOD DJECE PREDŠKOLSKE DOBI

Razvoj dječjeg govora je veoma složeni i diskretan proces, koji se odvija pod utjecajem mnogobrojnih različitih čimbenika. Govor je socijalni aspekt i njegov je razvoj isključivo u uvjetima ljudskog okruženja. Obitelj je najprirodnije i najbliže okruženje djeteta, i zato ima najveću ulogu u procesu dječjeg razvoja, uključujući i razvoj govora. Bavi se razmatranjem važnih zakonitosti ispravnog razvoja govora. Uz pomoć jednostavnih tablica roditelji mogu od samog rođenja bebe kontrolirati da li se djetetov govor razvija normalno, a također ispravno stimulirati taj razvoj. Izuzetno je važno točno znati zakonitosti prema kojima se odvija razvoj govora od prvih dana života da bismo ga mogli svjesno pratiti, ispravno stimulirati i kontrolirati.

Faza razvoja govora u pripremnom predverbalnom periodu:

0-2 mjeseca: spontana glasanja koja odražavaju fiziološko i emotivno stanje bebe (uzdiše, kiše, kašlje, plaće kada je gladna ili osjeća nelagodu), nesvjesno pokreće govorne organe (jezik, usnice, donju vilicu, glasnice)

2-5 mjeseci: kvalitetna promjena krika, pojava smijeha i gukanja, reagira na govor roditelja vlastitim glasovnim reakcijama

5-8 mjeseci: pojavljuju se glasovne igre i brbljanje, početno slogovno glasanje

8-12 mjeseci: aktivno slogovno brbljanje, kontrolirano ponavljanje istoga sloga, razvoj početnog razumijevanja ljudskog govora

Razvoj govora od prve do šeste godine:

1 godina: priprema se glasovna baza govora i razumijevanje, pojava prve smislene riječi

2 godina: govor se sastoji od pojedinih riječi, stvaranje prve rečenice, mnogo više razumije nego što može samostalno izraziti riječima

3 godina: dijete dobro razumije kratke priče i bajke

4-6 godina: razumije složene proširene rečenice, uspješno govorno sporazumijevanje, ovladavanje govornim vještinama, usvajaju složene gramatičke strukture

Govor

Govor je komunikacija u kojoj se razmjenjuju informacije (misli, činjenice, mašta, osjećaje, kreacija). U drugom smislu pod govorom se razumijeva komunikacija riječima. Drži se da u čovjekovu mozgu postoji naslijeđeni sustav povezanih područja koji djetetu omogućuje postupno učenje govora i razumijevanje fonoloških, sintaktičkih i semantičkih aspekata govora. Čovjek može na drugačije načine komunicirati, a govor je jedan od njih. Preduvjet je za razvoj govora u djeteta tzv. gukanje, kada dijete proizvodi gotovo sve zvukove koji se govornim instrumentom mogu proizvesti. Svako dijete ima osnov za stjecanje bilo kojega jezika.

Govor ima višestruke funkcije. Na najosnovnijoj razini, on služi za komunikaciju, omogućujući ljudima da dijele informacije i ideje. No, govor je također instrument za izražavanje identiteta, emocija, i društvenih odnosa. Kroz govor, možemo pokazati tko smo, odakle dolazimo, i kako se osjećamo. Na primjer, način na koji netko govori može otkriti njegov društveni status, obrazovanje, pa tako i emocionalno stanje. Govor također igra ključnu ulogu u očuvanju i prijenosu kulture. Jezik je nosilac kulturnih vrijednosti, tradicija i znanja, a govor je glavni alat kroz koji se te vrijednosti prenose s generacije na generaciju. Kroz koncepte, priče, pjesme i rituale, zajednice održavaju svoju povijest i identitet živim. U društvenom kontekstu, govor ima moć oblikovanja stvarnosti. Kroz političke govore, medijske izjave, i svakodnevne razgovore, govor može oblikovati predodžbe, potaknuti promjene, ili čak izazvati sukobe. Govorništvo, ili vještina javnog govora, igra ključnu ulogu u političkom i poslovnom svijetu, gdje je sposobnost da se jasno, uvjerljivo i efektivno komunicira često odlučujuća za uspjeh.

Tehnološki napredak također je utjecao na način na koji koristimo govor. Danas, zahvaljujući alatima za prepoznavanje govora i virtualnim asistentima, govor je postao ključna značajka

u interakciji s tehnologijom. Međutim, s ovim napretkom dolaze i novi izazovi, uključujući pitanja privatnosti, sigurnosti, i etike u korištenju govora.

Razvoj govora kod djece predškolske dobi uvelike ovisi o njihovoj okolini i komunikaciji s odraslima i vršnjacima. Djeca koja odrastaju u bogatom jezičnom okruženju, gdje su izložena različitim riječima, razgovorima i pričama, imaju nevjerojatnu sposobnost bržeg i bogatijeg razvoja govora. Roditelji, skrbnici i odgojitelji igraju ključnu ulogu u poticanju razvoja govora kroz svakodnevne komunikacije, čitanje, razgovor, te odgovaranje na dječja pitanja. Komunikacija s vršnjacima također je važna, jer omogućuje djeci da preferiraju svoje govorne vještine u različitim socijalnim situacijama. Kroz igru i suradnju s drugom djecom, djeca uče kako koristiti govor za pregovaranje, izražavanje emocija, te rješavanje sukoba. Iako većina djece prolazi kroz ove faze razvoja govora bez većih problema, postoji niz izazova i poremećaja koji mogu utjecati na ovaj proces. Govorni poremećaji, poput mucanja, dislalije (nepravilnog izgovora određenih glasova) ili kasnog govora, mogu usporiti ili ometati razvoj govora. Važno je da se takvi poremećaji prepoznaju rano, kako bi se osigurala odgovarajuća logopedska intervencija koja može pomoći djetetu da prevlada poteškoće i razvije normalne govorne vještine. Utjecaj obiteljskih čimbenika također može biti značajan. Na primjer, djeca iz obitelji gdje se manje komunicira ili gdje postoji stres ili sukobi mogu imati sporiji razvoj govora. S druge strane, pozitivno okruženje, bogato poticajima, može značajno ubrzati i poboljšati razvoj govora.

Glazbom do govora

Glazba i govor dijele mnoge zajedničke elemente, poput ritma, intonacije i melodije, te su oba medija duboko ukorijenjena u ljudskom izražavanju i komunikaciji. Kroz povijest, glazba je bila moćno sredstvo za razvoj i poticanje govora, posebno kod djece.

Glazba i govor imaju mnoge zajedničke osobine koje ih čine bliskima i međusobno povezanima. Oba koriste ritam kao osnovni element strukture. U glazbi, ritam daje strukturu i osjećaj vremena, dok u govoru pomaže u oblikovanju rečenica i fraza. Melodija, koja se odnosi na promjene u visini tona, prisutna je i u glazbi i u govoru. U govoru, melodija ili intonacija često prenosi emocije i značenje, dok u glazbi oblikuje cjelokupni izražaj. Još

jedna važna poveznica između glazbe i govora je fonološka svjesnost. Djeca koja sudjeluju u glazbenim aktivnostima nerijetko razvijaju bolju sposobnost prepoznavanja i manipulacije zvukovima, što je ključno za razvoj govora i kasnije čitanja. Pjesme, rime i ritmičke igre pomažu djeci da se upoznaju s različitim zvukovima i obrascima, što može poboljšati njihovu sposobnost razlikovanja glasova u govoru. Glazba može znatno potaknuti razvoj govornih vještina kod djece. Pjevanje pjesmica, rima i brojalica nerijetko je prvi susret djeteta s ritmičnim i melodičnim jezikom. Kroz pjevanje, djeca uče nove riječi, fraze i strukture rečenica, dok istovremeno razvijaju sposobnost pamćenja i razumijevanja jezika. Melodija i ritam u pjesmama pomažu djeci da lakše zapamte riječi i fraze, a ponavljanje koje je prisutno u mnogim dječjim pjesmama dodatno jača te vještine. Korištenje glazbenih instrumenata također može potaknuti razvoj govora. Udaranje bubnjeva ili zvečkanje marakasa može pomoći djeci da razviju osjećaj za ritam, što je važno za pravilnu intonaciju i tempo u govoru. Ove aktivnosti potiču finu motoriku, koja je povezana s artikulacijom i kontrolom govornog aparata. Glazbene aktivnosti nerijetko uključuju i tjelesne pokrete, kao što su plesanje ili tapšanje, što dodatno pomaže u razvoju govora. Kombinacija pokreta i glazbe potiče povezivanje zvukova s određenim radnjama ili emocijama, što pomaže djeci da bolje razumiju i izražavaju jezik. Glazba se također koristi kao terapijsko sredstvo za djecu s govornih poremećajima, kao što su mucanje, razvojna disfazija ili autizam. Glazbena terapija može pomoći u smanjenju stresa i anksioznosti povezanih s govorom, dok istovremeno potiče djetetovu motivaciju za komunikacijom. Melodija i ritam nerijetko mogu prevladati govorne blokade, omogućujući djeci da se izraze na način koji im je prirodniji i manje stresan. Primjerice, kod djece koja imaju probleme s izgovaranjem riječi, pjevanje može biti lakši način za vježbanje govora jer melodija pomaže u povezivanju zvukova i riječi. Ovaj pristup može pomoći djeci da izgrade samopouzdanje u govoru, što je bitni korak prema boljoj komunikaciji.

U predškolskim ustanovama, glazba može biti integrirana u svakodnevne aktivnosti kako bi se potaknuo razvoj govora. Pjevanje pjesmica prije spavanja, tijekom igre ili kao dio rutine može pomoći djeci da prošire svoj vokabular i razviju osjećaj za jezik. Grupno pjevanje također potiče socijalne interakcije i uči djecu kako komunicirati i surađivati s drugima. Uz to, glazbene igre koje uključuju ponavljanje zvukova, ritmičko tapkanje ili igranje s različitim instrumentima mogu dodatno potaknuti razvoj fonološke svjesnosti i artikulacije.

Važno je da odgojitelji i roditelji prepoznaju potencijal glazbe kao alata za razvoj govora i uključe je u svakodnevne aktivnosti s djecom. Glazba ima bitnu ulogu u emocionalnom razvoju djece, posebno u kontekstu razvoja govornih vještina. Njena sposobnost izražavanja i evociranja emocija čini je snažnim sredstvom za poticanje djece na prepoznavanje, razumijevanje i verbaliziranje vlastitih osjećaja. Kada su djeca izložena glazbi, bilo kroz slušanje ili stvaranje, ona doživljavaju širok spektar emocija koje mogu lakše razumjeti i izraziti putem govora.

Posebno značajnu ulogu ima pjevanje pjesmica koje izražavaju različite emocije poput radosti, tuge, iznenađenja ili ljutnje. Kroz ove pjesme, djeca uče povezivati određene emocije s riječima, što ne samo da proširuje njihov vokabular, već ih i podučava kako se adekvatno verbalno izražavati u različitim emocionalnim stanjima. Na primjer, pjesmica koja prenosi radost može pomoći djetetu da razumije i verbalizira koncept sreće, dok pjesma o tuzi omogućuje djetetu da izrazi i shvati vlastiti osjećaj tuge. Ovaj proces također doprinosi razvoju empatije, jer glazba omogućava djeci da dožive i prepoznaju emocije drugih, čime se potiče razgovor o osjećajima i međusobno dijeljenje iskustava.

VRSTE GOVORNIH POREMEĆAJA U DJECE PREDŠKOLSKE DOBI

Razvoj govora jedan je od najvažnijih aspekata ranog djetinjstva, jer omogućuje djetetu da se izražava, komunicira s okolinom i usvaja nova znanja. U predškolskoj dobi, koja obuhvaća razdoblje od druge do šeste godine života, djeca prolaze kroz intenzivan proces usvajanja jezika i govornih vještina. Tijekom tog razdoblja, većina djece prirodno razvija sposobnost pravilnog izgovaranja riječi, razumijevanja složenih rečenica i sudjelovanja u razgovoru. Međutim, kod određenog broja djece ovaj razvoj može biti usporen ili otežan zbog prisutnosti govornih poremećaja. Ovi poremećaji mogu znatno utjecati na djetetovu sposobnost komunikacije, društvene interakcije i akademski uspjeh. Stoga je od izuzetne važnosti prepoznati i razumjeti različite vrste govornih poremećaja u predškolskoj dobi kako bi se osigurala pravodobna i adekvatna podrška za optimalan razvoj djeteta. Govorno-jezični poremećaji nastaju kada govor odstupa od tipičnog u tolikoj mjeri da privlači našu pažnju.

Djeca s govorno-jezičnim poremećajima imaju smetnje u stjecanju i razumijevanju te govornom izražavanju koje nisu rezultat gubitka sluha ili intelektualnih oštećenja. Govorni i jezični poremećaji u većini slučajeva nastupaju zajedno, tako da se uglavnom opisuju zajedničkim pojmom govorno-jezičnih poremećaja.

S obzirom na važnost ovog aspekta razvoja, važno je osigurati da se djeci s govornih poremećajima pruži odgovarajuća podrška i intervencija. Ovo može uključivati logopedске terapije, individualizirane obrazovne pristupe i obiteljske savjete koji mogu pomoći u prevladavanju problema i optimiziranju djetetovih komunikacijskih vještina. Kroz razumijevanje različitih vrsta govornih poremećaja, možemo bolje razumjeti kako pružiti najbolju moguću podršku djeci koja se suočavaju s ovim izazovima, omogućujući im da razviju puni potencijal u svojim govornim i jezičnim sposobnostima.

Najčešći poremećaji koji se javljaju kod djece predškolske dobi su poremećaj izgovora glasova, mucanje, jezične teškoće (usporen jezično- govorni razvoj; nedovoljno razvijen govor, nerazvijen govor, posebne jezične teškoće) i poremećaji glasa.

Poremećaji izgovora

U stručnoj literaturi i nalazima poremećaje izgovora nerijetko se nazivaju i artikulacijski poremećaji te dislalija. Poremećaji izgovora spadaju u najučestalije govorne poremećaje, te su još češći u djece s posebnim potrebama. Gotovo svaki jezično-govorni poremećaj prati i poremećaj u izgovoru, bilo da se radi o nepravilnom izgovoru glasova ili nesigurnom artikuliranju riječi. Svijet u kojem živimo duboko je usmjeren na informacije koje se pretežno prenose govorom. Ipak, nije neobično primijetiti poremećaje izgovora i kod profesionalnih govornika, kao što su nastavnici, profesori, spikeri, voditelji i javni govornici. Iako njihov način izgovora možda ne utječe znatno na razumljivost sadržaja govora, skreće pažnju s same poruke na način na koji je izgovorena. Problematika poremećaja izgovora daleko je kompleksnija. Oni su nerijetko simptom složenijih poteškoća koje dijete ima na području jezičnog razvoja. Poremećaj izgovora nerijetko obuhvaća izostavljanje glasova, međusobne zamjene i sve oblike nepravilnog izgovora glasova koji pripadaju izgovornom sustavu nekog jezika. Odgojitelji, logopedi, pedijatri i drugi stručnjaci imaju bitnu ulogu u

prepoznavanju i dijagnosticiranju poremećaja izgovora. Rani pregled i procjena govornog razvoja mogu pomoći u identifikaciji djece s rizikom za razvoj ovih poremećaja. Standardizirani testovi, promatranje i analiza spontanog govora te intervju s roditeljima predstavljaju bitne alate u ovom procesu. Osim toga, suradnja s roditeljima bitna je kako bi se osiguralo da svi sudionici u djetetovom razvoju prepoznaju znakove koji mogu ukazivati na poteškoće u izgovoru. Edukacija roditelja o tipičnom govornom razvoju i mogućim odstupanjima omogućava im da budu proaktivni u traženju pomoći ako primijete bilo kakve poteškoće.

Prepoznavanje poremećaja izgovora zahtijeva pažljivo promatranje djetetovog govornog razvoja. Mogu se javiti u 3 oblika:

Nepravilno izgovaranje glasa ili skupine glasova – distorzija: Ako je govor djeteta nerijetko teško razumljiv, čak i članovima obitelji ili vršnjacima, to može ukazivati na poremećaj izgovora. Djeca s ovim poremećajem često koriste zamjenske glasove ili izostavljaju bitne glasove odnosno izgovara glasove ali njihova zvukovna realizacija odstupa od standardnog izgovora npr. jako „umekšan“ izgovor glasova /Š/Č/Ž/ ili „francuski“ (grleni) izgovor glasa /R/ i slično što može otežati razumijevanje njihovog govora.

Zamjena glasa - supstitucija: Uobičajeno je da djeca tijekom ranog razvoja mijenjaju određene glasove. Međutim, ako se te zamjene nastave i nakon što dijete dosegne dob u kojoj bi te glasove trebalo pravilno izgovarati, to može biti znak poremećaja izgovora. Dijete glas ili skupinu glasova koje ne može izgovoriti zamjenjuje drugim glasom: npr. umjesto PERO – dijete izgovara PEJO ili PELO, ili umjesto ŠAPA – dijete izgovara SAPA.

Izostavljanje ili nečujna realizacija glasa - omissija: Izostavljanje određenih glasova ili slogova u riječima te kada dijete ne može izgovoriti neki glas može znatno utjecati na razumljivost govora. Na primjer, umjesto RIBA dijete izgovara IBA ili umjesto MRAV dijete izgovara MAAV.

Ti oblici poremećaja mogu biti sustavni i nesustavni. Kada govorimo o sustavnom dijete u svom govoru uvijek, na isti način radi određene pogreške. Može biti izostavljanje, zamjena ili nepravilan izgovor nekog glasa. Kada govorimo o nesustavnim greškama u izgovoru dijete ne uvijek i ne na isti način, radi pogreške. Može biti izostavljanje, zamjena, dodavanje

ili krivo izgovaranje pojedinih glasova, iako te iste glasove može u nekim trenucima i pravilno izgovoriti. Ostanu li nesustavne pogreške i nakon četvrte godine života, možemo govoriti o leksičkoj dislaliji ili nesigurnoj slici riječi.

Prema glasovnim skupinama razlikujemo sljedeće poremećaje izgovora:

- > Sigmatizam – poremećaj izgovora glasova /S/Z/C/, /Š/Ž/Č/, /DŽ/Đ/. Sigmatizam je najučestaliji poremećaj glasova. Glasovi iz ove skupine mogu biti zamijenjeni i drugim glasovima, a najčešći su glasovi /T/ i /D/.
- > Rotacizam – poremećaj izgovora glasa /R/
- > Lambdacizam – poremećaj izgovora glasova /L/ i /LJ/
- > Kapacizam i gamacizam – poremećaj izgovora glasova /K/ i /G/. Glasovi su najčešće zamijenjeni /K/ je /T/, /G/ je /D/.
- > Tetacizam i deltacizam – poremećaj izgovora glasova /T/ i /D/
- > Etacizam – poremećaj izgovora glasa /E/. To je jedini samoglasnik koji može biti poremećen, a pokazuje moguća blaga centralna oštećenja.

Tablica 1. Dob pojave ispravnoga izgovora glasova

3 – 3,5 godina	A E I O U P B T K G M N V L J H F
4 – 4,5 godina	S Z C LJ NJ R
5 – 5,5 godina	Š Č Ć Ž DŽ Đ

Izvor: Andrešić i sur. (2009.): Najčešći poremećaji jezično-govorne komunikacije djece predškolske dobi

Tablica je osmišljena kao alat koji roditeljima pomaže u procjeni pravilnog razvoja govora kod djece. Važno je istaknuti da ove norme za usvajanje glasova pretpostavljaju da se radi o zdravom djetetu s urednim intelektualnim sposobnostima i sluhom, koje odrasta u poticajnom okruženju. Prema prikazanim podacima, dijete bi u dobi od pet i pol godina trebalo pravilno izgovarati sve glasove u govornom sustavu. Ne preporučuje se čekati do šeste godine kako bi se ispravile eventualne govorne poteškoće, posebno ako se radi o ozbiljnijim poremećajima izgovora. Uoč li se poteškoće kod djeteta treba potražiti pomoć

stručnjaka – logopeda, a kroz osobnu podršku pomoći djetetu u prevladavanju, uklanjanju ili ublažavanju poteškoća koje ima. Stručna logopedska pomoć ili logopedska terapija podrazumijeva niz specijaliziranih metoda i postupaka s ciljem korekcije poremećaja izgovora kod djeteta uz savjetodavni rad s roditeljima. Naravno da je bolje logopedsku terapiju s djetetom početi što ranije, no treba biti oprezan. Odluku treba prepustiti logopedu koji će zajedno s roditeljima dobro procijeniti djetetovu zrelost i mogućnost suradnje s logopedom tijekom logopedske terapije. (Andrešić i sur. 2009.)

Jezične teškoće

Jezične se teškoće mogu pojaviti zbog različitih uzroka. Ponekad su to organski uzroci, kao što su gubitak sluha, senzorni i motorički poremećaji ili nedostatne kognitivne sposobnosti, a ponekad i faktori okoline, kao što je sociokulturna deprivacija. Postoji jezični poremećaj koji se javlja u odsutnosti svih poznatih razloga i usvajanje jezika se odvija na poseban ili specifičan način koji odstupa od urednoga razvoja. U stručnoj literaturi i istraživanjima se koriste različiti termini za označavanje jezičnih poteškoća, a to su:

- > Usporen jezično-govorni razvoj i nedovoljno razvijen govor
- > Nerazvijen govor
- > Posebne jezične teškoće

Ako govorimo o zaostajanju jezično-govornog razvoja djeteta u dobi do četvrte godine onda govorimo o usporenom jezično-govornom razvoju, a ako govorimo o zaostajanju jezično-govornog razvoja djeteta u dobi od četvrte godine, govorimo o nedovoljno razvijenom govoru. Jezične teškoće kod djece predškolske dobi su relativno česta pojava i mogu imati značajan utjecaj na djetetov cjelokupni razvoj, uključujući komunikacijske vještine, socijalne interakcije i kasniji uspjeh u školi. Znakovi kod djece s navedenim teškoćama su progovor kasnije od svojih vršnjaka, govori manje od svojih vršnjaka i koristi se ograničenim brojem riječi, koristi kraće i jednostavnije rečenice od svojih vršnjaka, upotrebljava iskaze koji su agramatični, redoslijed riječi u rečenici je neuobičajen, često ispušta i/ili zamjenjuje mjesta slogovima u riječima, čini brojne sustavne i nesustavne greške u izgovoru tako da je

njegov govor ponekad teže razumljiv okolini, ima poteškoća u razumijevanju pitanja ili naloga koji mu se upućuju. (Andrešić i sur. 2009.)

Razvoj govora i jezika kod djece predškolske dobi jedan je od najvažnijih aspekata njihovog ranog razvoja, jer je govorna komunikacija temelj za uspješnu interakciju s okolinom i kasniji akademski uspjeh. Međutim, znatan broj djece u ovom razdoblju suočava se s izazovima u razvoju govora, što se nerijetko iskazuje kao nerazvijeni govor. Kada govorimo o nerazvijenom govoru kod djece predškolske dobi odnosi se na najteži oblik poremećaja u jezično-govornom razvoju koji podrazumijeva izrazito oskudno ili odsustvo govora u usporedbi s njihovim vršnjacima. To može uključivati poteškoće u izražavanju misli, razumijevanju govora, izgovoru riječi, kao i u pravilnoj upotrebi gramatičkih struktura. Nerazvijeni govor može biti dio šireg spektra jezičnih poremećaja ili se pojaviti kao izolirani problem. Nerazvijeni govor kod djece predškolske dobi može se prepoznati kroz različite simptome. Jedan od najočitijih znakova je kašnjenje u početku govora, gdje djeca ne izgovaraju prve riječi ili koriste vrlo ograničen broj riječi čak i nakon 18-24 mjeseca života. Osim toga, djeca s nerazvijenim govorom nerijetko imaju ograničen vokabular i poteškoće u učenju novih riječi, što ih razlikuje od njihovih vršnjaka. Teškoće s izgovorom su također uobičajene, pri čemu djeca zamjenjuju ili ispuštaju zvukove, čineći njihov govor teško razumljivim. Osim ovih poteškoća, djeca mogu imati problema s formiranjem gramatički ispravnih rečenica, često preskačući ili pogrešno koristeći riječi. U nekim slučajevima, djeca se oslanjaju na geste i mimiku kako bi se izrazila, umjesto da koriste govor. Teškoće u razumijevanju jednostavnih uputa ili pitanja također su nerijetke kod djece s nerazvijenim govorom, što može otežati svakodnevne interakcije s okolinom. Uzroci nerazvijenog govora mogu biti raznoliki i nerijetko su međusobno povezani. Genetski faktori igraju znatnu ulogu, s obzirom na to da obiteljska povijest jezičnih ili govornih poremećaja može povećati rizik od sličnih problema kod djeteta. Problemi sa sluhom, kao što su gubitak sluha ili kronične infekcije uha, mogu ometati djetetov sposobnost da pravilno čuje i reproducira govor, što rezultira kašnjenjem u razvoju govora. Neurološki poremećaji, uključujući cerebralnu paralizu i autizam, također mogu uzrokovati kašnjenje u govoru. Pored toga, ograničena jezična stimulacija u ranim godinama može negativno utjecati na razvoj govora, posebno u slučajevima kada dijete nema dovoljno prilika za interakciju kroz razgovor i čitanje. Oralno-motoričke poteškoće, koje uključuju probleme s mišićima i strukturama koje su uključene u

govor (jezik, usne, nepce), također mogu otežati djetetovu sposobnost govora. Nerazvijeni govor može imati dugoročne posljedice na djetetov socijalni, emocionalni i akademski razvoj ako se ne tretira pravovremeno. Djeca s poteškoćama u govoru nerijetko doživljavaju frustraciju zbog nemogućnosti izražavanja svojih misli i osjećaja, što može dovesti do socijalne izolacije ili poteškoća u interakciji s vršnjacima. Također, problemi s govorom mogu otežati učenje čitanja i pisanja, što kasnije može rezultirati zaostajanjem u školi. Kako bi se smanjio rizik od nerazvijenog govora, roditelji i skrbnici mogu poduzeti nekoliko koraka. Stimulacija govornog razvoja kroz često razgovaranje s djetetom, čitanje priča, pjevanje pjesmica i uključivanje djeteta u svakodnevne razgovore iznimno je važna. Praćenje razvojnih milja također je ključno, a ako dijete ne postigne određene razvojne prekretnice u govoru, preporučuje se savjetovanje sa stručnjakom. Ograničenje vremena provedenog ispred ekrana i poticanje stvarne interakcije s roditeljima i vršnjacima također su važni čimbenici u zdravom razvoju govora.

Posebne jezične teškoće nepoznatog su uzroka, a odnose se na djecu čije su jezične vještine siromašne u odnosu na dob djeteta i njegove neverbalne sposobnosti. Posebne jezične teškoće su razvojni poremećaj različitih profila i stupnjeva izraženosti jezičnih teškoća u kontekstu normalnih kognitivnih sposobnosti, a bez prisutnog poznatog uzroka. U nas je poremećaj poznat i pod nazivom razvojna disfazija, a engleski termin specific language impairment (SLI) najčešće je korišten termin u stranoj literaturi i danas je općeprihvaćen, kako u znanstvenim, tako i stručnim krugovima. Obično nije oštećeno ili je u maloj mjeri oštećeno razumijevanje i općenito perceptualne sposobnosti. Dijete primjećuje i shvaća što se oko njega zbiva i što mu se govori, ali mu je govor jako oštećen, iako postoji. Ima i leksičkih dislalija no teško ih je uočiti zbog poteškoća artikulacije. Djeca s posebnim jezičnim teškoćama mogu imati problema s izgovaranjem riječi ili sastavljanjem rečenica. Na primjer, možda im je teško pravilno koristiti riječi poput „je“ i „su“ ili „bio“ i „bila“. Ponekad se muče s pronalaženjem pravih riječi i njihovo izražavanje može biti sporije ili manje jasno. Također, mogu imati manje riječi u svom rječniku od svojih vršnjaka i nerijetko zaboravljaju riječi koje su već naučili. Još jedna poteškoća s kojom se ova djeca suočavaju je razumijevanje onoga što drugi ljudi govore. Ponekad im je teško shvatiti složenije rečenice ili upute, što može uzrokovati da ne razumiju što im drugi govore. Kada se to dogodi, djeca se mogu osjećati zbunjeno ili tužno jer ne mogu pratiti igru ili zadatke poput druge djece.

Ako primijetimo da dijete ima ovakve poteškoće, važno je potražiti pomoć logopeda. Roditelji također mogu puno pomoći. Kada roditelji često razgovaraju s djetetom, čitaju mu priče i igraju se s njim, dijete ima više prilika za učenje jezika. Na primjer, kada zajedno slažu puzzle ili boje crteže, roditelji mogu razgovarati s djetetom o tome što rade, nazivajući boje, oblike i predmete. Sve te aktivnosti pomažu djetetu da nauči nove riječi i razvije svoje jezične vještine. Djeca s posebnim jezičnim teškoćama mogu imati ove izazove zbog različitih razloga. Ponekad se PJT mogu javiti ako su i drugi članovi obitelji imali slične poteškoće s jezikom, no stručnjaci još uvijek istražuju zašto se to točno događa. S vremenom i uz pravu podršku, mnoga djeca s posebnim jezičnim teškoćama mogu poboljšati svoje jezične vještine. Zato je važno da im roditelji, odgojitelji i logopedi pomažu kako bi mogli lakše učiti, igrati se i komunicirati s drugima. Djeca s posebnim jezičnim teškoćama često imaju i puno drugih jakih strana. Mogu biti vrlo kreativna, radoznala ili spretna u različitim aktivnostima kao što su crtanje, slaganje kocaka, ili sport. Zbog toga je važno da se usredotočimo ne samo na izazove s jezikom, nego i na ono u čemu su dobri i što vole raditi. Također, djeca s PJT često uče jezik na svoj način i svojim tempom. Zato je važno biti strpljiv i pružiti im puno vremena za vježbanje i učenje. Kada im dajemo podršku i pohvale za svaki njihov trud, oni se osjećaju ohrabreno i sigurnije u svoje sposobnosti. Djeca koja imaju veći rizik za PJT su neurorizična djeca, djeca koja imaju neke druge poteškoće u razvoju, djeca u čijoj obitelji postoji sklonost za razvoj jezično-govornih poteškoća.

Poremećaji ritma i tempa

Pod poremećaje ritma i tempa susrećemo mucanje, brzopletost, bradilaliju te „skandirajući govor“.

Mucanje

Mucanje je u cijelom svijetu vrlo prošireni poremećaj tečnosti, ritma i tempa govora koji se očituje ponavljanjem glasova, slogova, riječi ili fraza, produljivanjem glasova, zastoju u govoru na početku ili unutar riječi, ubacivanjem pomoćnog glasa u govoru npr. /A/, /H/, koji ima funkciju pomoći djetetu da prevlada teškoću, dijete nije svjesno nepravilnosti u govoru, ne izbjegava govor. Ispoljava se u nevoljnim grčevima mišića govornih organa. Grčevi izazivaju nevoljan prekid tečnosti govornog procesa. Ustanovljeno je da dječaci pate od

mucanja tri puta češće od djevojčica što se objašnjava sporijim sazrijevanjem i većom osjetljivošću njihova živčanog sustava. Predispozicijski uzroci mucanja određuju sklonost djeteta prema mucanju. A to su: nasljedna sklonost, nedovoljna razvijenost osjećaja za tempo, ritam i motoričkih funkcija, radi komplikacija tijekom trudnoće, neurotizam roditelja, psihička nestabilnost samog djeteta, opća zdravstvena slabost i boležljivost djeteta, dobna osjetljivost govornih funkcija, fiziološka zapinjanja, ubrzani razvoj govora, psihološki uzroci, socijalni uzroci te fiziološki uzroci. Dijete može imati nasljednu sklonost, može biti izloženo stresu ali to ne mora nužno značiti da će i mucati. Do pojave pravog mucanja dolazi kad je dijete po prirodi osjetljivije, ima genetske predispozicije i mora biti izloženo nekom stresu. Tako u početku dijete može mucati tek povremeno, samo u pojedinim situacijama. S vremenom ti periodi netečnog govora mogu postati dulji i učestaliji, a zastoji u govoru češći i izraženiji. Psihofizički zdravo dijete možemo odgojiti isključivo u uvjetima harmonične, mirne, staložene atmosfere, bez obiteljskih sukoba, vrijeđanja ili suviše popustljivosti. Popustljivost i razmaženost koje dovode do nepoželjnih oblika ponašanja djeteta, izbacuju dijete iz mirnog i skladnog življenja, dovode živčani sustav do iscrpljenja i mogu postati pogodno tlo za razna odstupanja u psihičkom i govornom razvoju, pa i za mucanje. U posebno mirnim i staloženim uvjetima, ne smijemo ga previše uzbuđivati vrlo aktivnim igrama (posebno u večernjim satima), gledanjem televizije i videofilmova. Jedan sat dnevno trebao bi biti maksimalno vrijeme gledanja televizije. Kad smo odlučili upoznati dijete s televizijom, moramo pažljivo birati što će dijete gledati. Crtići s jasnim razumljivim slikama, sadržajem koji se odvija s normalnom brzinom, emisije o životinjama i djeci pogodne su za gledanje. Reklamni spotovi su jako štetni za malu djecu iako ih djeca često vole gledati. Kad primjetimo da dijete govori ubrzano, zapinje, nježno mu pomažemo da govori mirnije i sporije. Kad dijete zapinje, počinje ponavljati riječ ili dio riječi, nećemo čekati da se i dalje muči dok ne završi sam, već mu u toj osjetljivoj situaciji priskaćemo u pomoć i pomažemo završiti oblikovanje misli. Dijete naoružano bogatim aktivnim rječnikom ima manje poteškoća u verbalnom oblikovanju misli nego dijete koje raspolaže malim brojem riječi. Početak mucanja je moguće ukloniti puno brže, lakše i efikasnije, nego ukorijenjeno mucanje, koje s vremenom može prerasti u logoneurozu popraćenu logofobijom. Neka djeca jako rijetko zapinju u govoru, možda ponekad ispoljavaju određenu nesigurnost ili zašute. Zapinjanja su češća kada je dijete umorno, uzbuđeno, razigrano. U većini slučajeva

zapinjanja se smanjuju u nepoznatim okolnostima i u razgovoru s nepoznatim ljudima, jer je dijete sabranije i pažljivije. Mucanje mogu pratiti i negativne pojave po osobi koja muca kao što su strah pred govorom i govornim situacijama, tikovi, različiti pokreti glavom, tijelom i udovima, neadekvatne fiziološke reakcije, strah, emocionalna nestabilnost, smanjena koncentracija, izbjegavanje vizualnog kontakta sa sugovornikom, netolerantan stav spram govornih situacija i slično. Najčešće se javlja u dobi između druge i treće godine života. To je razdoblje intenzivnog razvoja govora u kome se dijete prvi put susreće sa mnoštvom novih riječi, aktivno ih upotrebljava, a da još u potpunosti nije ni shvatilo njihovo pravo značenje. Zbog nedovoljne spretnosti u komunikaciji i raspolaganja malim fondom riječi, dijete u toj dobi vrlo nerijetko zastaje u u govoru, ponavlja pojedine slogove, riječi i dijelove rečenice, razvlači govor i slično što je sasvim normalno za razdoblje razvoja govora i nije mucanje. No, ako okolina neadekvatno reagira, počinje dijete ispravljati, upozoravati ga na nepravilnosti ili rugati mu se, dijete počinje govor doživljavati kao neugodu, fiksira pojedine riječi na kojima se spotaklo. Drugo kritično razdoblje jest dob između četvrte i pete godine života. U toj dobi dijete počinje intenzivnije društveno živjeti, više se zanima za događaje i za zbivanja oko sebe. Mašta mu se intenzivnije razvija, postavlja pitanja jer mu se interesi proširuju. Ako se u obitelji događaju razmirice, favoriziranje jednog djeteta nad drugim, uspoređivanje dječjeg govora s govorom starijeg djeteta, može se pojačati djetetova nesigurnost. U takvom okruženju djetetov nestabilni govor može se lako poremetiti i dovesti do mucanja. Također, najuobičajena podjela je fiziološko, primarno, sekundarno, akutno ili abruptno mucanje. Fiziološko mucanje kod djece je pojava koja se često javlja u ranoj fazi razvoja govora, obično između druge i treće godine života. Tijekom ovog perioda, mnogi roditelji primjećuju da njihovo dijete povremeno zastajkuje ili ponavlja riječi dok govori. Iako takvo ponašanje može izazvati zabrinutost, važno je razumjeti da je fiziološko mucanje u ovoj dobi normalna pojava i obično dio prirodnog procesa učenja govora. Kada dijete počinje učiti govoriti, njegov mozak intenzivno radi na obradi novih riječi i struktura rečenica. Ovo razdoblje je izrazito važno za razvoj jezičnih i komunikacijskih vještina. No, s obzirom na to da dijete u isto vrijeme uči mnogo novih riječi, pravila i rečenica, njegov govorni aparat ponekad može "zakočiti". To rezultira ponavljanjem glasova, slogova ili riječi, te zastajkivanjem u govoru, što nazivamo fiziološkim mucanjem. Fiziološko mucanje obično uključuje kratka, neprimjetna zastajanja ili ponavljanja, kao što su „ma-ma-mačka“

ili „ja-ja hoću“. Ova pojava se razlikuje od patološkog mucanja, koje je dugotrajnije i praćeno dodatnim znakovima kao što su napetost u mišićima lica ili tijela. Fiziološko mucanje često dolazi i odlazi, te može biti izraženije kada je dijete uzbuđeno, umorno ili pod stresom. Također, može se pojaviti kada dijete pokušava izraziti složene misli koje nadilaze njegovu trenutnu jezičnu sposobnost. Većina djece s fiziološkim mucanjem prirodno prevlada ovu fazu kako njihova jezična i motorička sposobnost sazrijeva. Kako se njihov govor razvija, djeca postaju sve vještija u formiranju rečenica i pronalaženju pravih riječi, a učestalost mucanja se smanjuje. U većini slučajeva, fiziološko mucanje nestaje bez potrebe za intervencijom do sedme godine života. Iako fiziološko mucanje u većini slučajeva ne zahtijeva liječenje, postoji nekoliko načina na koje roditelji i odgajatelji mogu podržati dijete tijekom ove faze. Prvo i najvažnije, važno je biti strpljiv i ne skretati pažnju na mucanje. Umjesto toga, roditelji trebaju omogućiti djetetu da govori u svom ritmu, bez pritiska ili požurivanja. Davanje djetetu dovoljno vremena da završi rečenicu bez prekidanja ili dovršavanja njegovih misli, pomaže mu da razvije samopouzdanje u govoru. Također, korisno je razgovarati s djetetom u mirnom i opuštenom okruženju, izbjegavajući situacije u kojima se dijete može osjećati pod pritiskom da brzo odgovori ili izgovori složene rečenice. Čitanje knjiga, pjevanje pjesmica i sudjelovanje u jednostavnim razgovorima mogu pomoći djetetu da vježba govor na ugodan i nenametljiv način. Ako fiziološko mucanje traje duže od šest mjeseci, postaje izraženije, ili je popraćeno napetostima u govoru, korisno je potražiti savjet logopeda. Stručnjak može procijeniti djetetov govor i dati preporuke za daljnje korake. U rijetkim slučajevima, fiziološko mucanje može prijeći u trajno mucanje, ali rane intervencije mogu pomoći u sprječavanju tog razvoja. Primarno mucanje kod djece je kompleksan govornički poremećaj koji se obično pojavljuje u ranom djetinjstvu, najčešće između druge i pete godine života, kada djeca počinju razvijati svoje jezične i komunikacijske vještine. Ovo mucanje nije prolazna faza poput fiziološkog mucanja, već predstavlja dugotrajniji problem koji zahtijeva pažnju i intervenciju. Razumijevanje uzroka, prepoznavanje znakova i pružanje odgovarajuće podrške ključno je za pomoć djeci koja se suočavaju s ovim izazovom. Primarno mucanje se očituje u nevoljnim prekidima u govoru, kao što su ponavljanja glasova, slogova, riječi ili fraza, kao i produživanje zvukova ili zastoja u govoru. Ova vrsta mucanja može biti popraćena fizičkim simptomima poput napetosti u mišićima lica, treptanja ili tikova. Djeca s primarnim mucanjem često osjećaju frustraciju ili

nelagodu zbog svojih poteškoća u govoru, što može dodatno pogoršati problem i utjecati na njihovo samopouzdanje i socijalne interakcije. Iako točan uzrok primarnog mucanja nije u potpunosti poznat, istraživanja sugeriraju da se radi o kombinaciji genetskih, neuroloških i okolišnih čimbenika. Mucanje često ima genetsku komponentu, što znači da ako u obitelji postoji povijest mucanja, dijete može imati povećan rizik za razvoj ovog poremećaja. Neurološki čimbenici također igraju ulogu, s obzirom na to da su istraživanja pokazala da osobe koje mucaju mogu imati razlike u načinu na koji njihov mozak obrađuje govor. Osim toga, okolišni čimbenici, kao što su stres, pritisak na dijete da brzo govori ili izražava složene misli, mogu doprinijeti ili pogoršati mucanje. Primarno mucanje može imati značajan utjecaj na djetetov emocionalni i socijalni razvoj. Djeca koja mucaju često postaju svjesna svojih poteškoća i mogu se osjećati frustrirano ili posramljeno zbog toga što ne mogu govoriti tečno poput svojih vršnjaka. Ove negativne emocije mogu dovesti do izbjegavanja govora, povlačenja iz socijalnih situacija ili razvoja niskog samopouzdanja. Ako se mucanje ne prepozna i ne tretira pravovremeno, može pratiti dijete i u odrasloj dobi, što dodatno otežava socijalne i profesionalne aspekte života. Sekundarno mucanje se javlja kao posljedica dugotrajnog primarnog mucanja i razvija se kada dijete postane svjesno svojih govornih poteškoća. U ovoj fazi, mucanje se ne odnosi samo na govorne blokade i ponavljanja, već uključuje i dodatne fizičke i psihološke reakcije. Sekundarno mucanje može uključivati napetost u mišićima, tikove, grimase, treptanje ili druge fizičke simptome dok dijete pokušava "progurati" riječi kroz govor. Za razliku od primarnog mucanja, sekundarno mucanje nosi sa sobom dublje emocionalne i psihološke izazove. Djeca sa sekundarnim mucanjem često doživljavaju strah, anksioznost, pa čak i sram zbog svojih poteškoća u govoru. Ova negativna iskustva mogu rezultirati izbjegavanjem govora, povlačenjem iz socijalnih situacija i razvojem niskog samopouzdanja. Sekundarno mucanje stoga ne samo da utječe na govor djeteta, već i na njegovo cjelokupno emocionalno i socijalno funkcioniranje. Glavne razlike su stadij razvoja (primarno mucanje javlja se rano u razvoju govora, dok sekundarno mucanje nastaje kasnije, kao rezultat dugotrajnog iskustva s primarnim mucanjem), svijest i reakcije djeteta (u primarnom mucanju dijete je često nesvjesno svojih govornih poteškoća i ne pokazuje značajne emocionalne reakcije. Kod sekundarnog mucanja, dijete postaje svjesno svojih problema, što često dovodi do emocionalnih i fizičkih reakcija poput straha, anksioznosti i napetosti), fizički simptomi

(primarno mucanje obično uključuje ponavljanje, produživanje zvukova i povremene blokade, dok sekundarno mucanje uključuje dodatne fizičke simptome kao što su tikovi, napetost mišića i grimase), utjecaj na socijalno i emocionalno zdravlje (primarno mucanje često nema značajan utjecaj na djetetovo emocionalno zdravlje, dok sekundarno mucanje može ozbiljno narušiti djetetovo samopouzdanje i dovesti do socijalne izolacije). Akutno ili abruptno mucanje odnosi se na iznenadnu pojavu mucanja kod djeteta koje prethodno nije imalo problema s govorom. Ovo mucanje se može razviti naglo, unutar nekoliko dana ili čak sati, i može biti izrazito intenzivno, što često zabrinjava roditelje i okolinu. Za razliku od primarnog mucanja, koje se postupno pojavljuje tijekom razvoja govora, akutno mucanje karakterizira brza i neočekivana promjena u govoru djeteta. Akutno mucanje obično uključuje naglo pojavljivanje simptoma kao što su ponavljanje glasova, slogova ili riječi, produživanje zvukova ili blokade u govoru. Dijete koje se suočava s akutnim mucanjem može iznenađeno postati nesposobno tečno govoriti, što može izazvati zbunjenost i stres, kako kod djeteta tako i kod roditelja. Ova vrsta mucanja često dolazi bez prethodnih znakova ili upozorenja, i može biti popraćena fizičkim simptomima poput napetosti u mišićima, tikova ili grimasa. Uzroci akutnog mucanja mogu biti različiti, ali često uključuju psihološke ili emocionalne faktore. Ovo mucanje može biti povezano s iznenadnim stresnim događajem, traumom ili velikim promjenama u životu djeteta, poput preseljenja, gubitka voljene osobe, rođenja brata ili sestre ili početka školovanja. U nekim slučajevima, akutno mucanje može biti povezano i s fizičkim uzrocima, kao što su infekcije, bolesti ili povrede koje utječu na neurološki sustav. Međutim, u mnogim slučajevima, specifičan uzrok akutnog mucanja ostaje nejasan. Ova neizvjesnost može dodatno povećati zabrinutost roditelja, koji se često pitaju zašto je njihovo dijete odjednom počelo mucati.

Brzopletost

Brzopletost kod djece odnosi se na način govora koji je brz, nejasan i često neorganiziran, što može usporiti razumijevanje onoga što dijete želi reći. Djeca koja su brzopleta obično govore ubrzanim tempom, nerijetke su artikulacijske pogreške u govoru i nepravilan izgovor glasova, siromašan rječnik, rečenice kratke, isprekidane, po strukturi uglavnom jednostavne, gramatičke poteškoće te glas ponekad zvuči neugodno ili promuklo. U govoru dijete radi prekide kao da ne zna što će unaprijed reći. Prisutni su zastoji i zamuckivanja te ponavljanje slogova ili riječi. Potpomaže se gestama i poštapalicama te je obično neuredno i nemirno,

ali simpatično i izrazito komunikativno dijete. Ovaj način govora može biti izazovan kako za dijete, tako i za one koji ga pokušavaju razumjeti.

Brzopletost se obično očituje kroz nekoliko ključnih karakteristika:

Brz tempo govora: Djeca koja su brzopleta govore vrlo brzo, nerijetko prebrzo za svoje sposobnosti govorne kontrole.

Preskakanje riječi ili slogova: Zbog brzog tempa, dijete može preskočiti ili zamutiti riječi i slogove, što može učiniti govor nerazumljivim.

Neorganiziran govor: Brzopleta djeca nerijetko govore na neorganiziran način, prelazeći s jedne misli na drugu bez jasnog slijeda.

Nedostatak svijesti o poteškoći: Djeca koja su brzopleta nerijetko nisu svjesna da je njihov govor nejasan i da ga drugi teško razumiju.

Uzroci brzopletosti su kompleksni i uključuju kombinaciju genetskih predispozicija, neuroloških čimbenika, te utjecaja okoline, koji zajedno doprinose razvoju ovog specifičnog poremećaja govora. Kod nasljednih faktora možemo reći kao i kod mucanja, brzopletost može imati genetsku komponentu, što znači da može postojati obiteljska povijest sličnih problema. Kod razvojnih faktora možemo reći da u nekim slučajevima, brzopletost se može razviti kao rezultat nerazvijenih govornih vještina, gdje dijete pokušava govoriti brže nego što je sposobno pravilno oblikovati riječi. Kod neuroloških čimbenika kažemo da brzopletost može biti povezana s neurološkim faktorima koji utječu na kontrolu govora i sposobnost organizacije misli te okolišni čimbenici koji govore da djeca koja odrastaju u okruženju gdje se govori vrlo brzo ili gdje postoji veliki pritisak da se brže izražavaju mogu razviti brzopletost.

Brzopletost može imati znatan utjecaj na djetetovu komunikaciju i društveni život. Zbog brzog i nejasnog govora, dijete može imati problema u školi, posebno u situacijama koje zahtijevaju jasno izražavanje misli, kao što su odgovaranje na pitanja ili iznošenje mišljenja. Također, brzopleta djeca mogu se suočiti s frustracijom ili anksioznošću kada shvate da ih drugi teško razumiju, što može dovesti do povlačenja iz socijalnih situacija.

Osim toga, ako se brzopletost ne prepozna i ne liječi, može ostati prisutna i u odrasloj dobi, što može utjecati i na profesionalni i na osobni život osobe.

Tablica 2. Razlika između mucanja i brzopletosti

	Dijete s brzopletošću	Dijete s mucanjem
strah od govora	nema	ima
usmjeravanje pažnje na govor	govori bolje	govori lošije
u teškim situacijama	govori bolje, orijentiran na govor	govori lošije jer se strah povećava
u opuštenim situacijama	govori lošije, opušten, pažnja lošija	govori bolje jer nema napetosti
nakon pauze	govori bolje, koncentrira se	govori lošije (nov početak = nova napetost)
kratki iskazi	bolje ostvareni	lošiji, jer nema vremena za relaksaciju
učanjem stranog jezika	popravi govor zbog sistematičnosti učenja	podjednako ili jače muca

Izvor: Andrešić i sur. (2009.): Najčešći poremećaji jezično-govorne komunikacije djece predškolske dobi

Bradilalija

Patološki spor govor ili ti bradilalija je poremećaj govora koji se karakterizira pretjerano usporenim tempom govora, što može znatno utjecati na sposobnost osobe da se učinkovito izražava. Iako je manje poznata od drugih govornih poremećaja, poput mucanja ili brzopletosti, bradilalija predstavlja ozbiljan izazov za one koji njome pate. Javlja se kao posljedica organskih oboljenja središnjeg živčanog sustava, kao i kod neke djece s mentalnom retardacijom i psihički bolesne djece-osoba. Usporeni govor može utjecati na djetetov uspjeh u školi, njegovu socijalizaciju te općenito na kvalitetu života. Glavno obilježje joj je produžavanje svih glasova, a posebno samoglasnika, usporen ritam i tempo govora. Takva djeca su i inače nerijetko usporena i troma i u svojim drugim aktivnostima, ostavljaju dojam lijenosti, tromosti i nezainteresiranosti. Misaoni procesi su im usporeni, a reagiranje kasni. Vrlo nerijetko govore kroz nos.

Poremećaji glasa

„Poremećajima glasa mogli bismo nazvati sve ono što smanjuje učinak komunikacije i čini glas manje ugodnim, pri čemu govornik za primjereno jak i ugodan glas troši previše energije.“ (Bolfan-Stošić, 1994.)

Za proizvodnju glasa prijeko je potrebno zajedničko i usklađeno djelovanje organa koji neposredno sudjeluju u proizvodnji glasa, (grkljan, pluća, usna, ždrijelo, nosna i paranazalne šupljine), te organe koje utječu na daljnje razvijanje i oblikovanje glasa i govora (centralni nervni sistem, endokrini sistem i osjetila i neurovegetativni sistem).

Najučestaliji poremećaj glasa je hiperkinetička disfonija. Radi se o primarno funkcionalnom poremećaju glasa i sekundarnim morfološkim promjenama u sluznici grkljana. Osobe s ovim poremećajem nerijetko imaju glas koji zvuči zategnuto, hrapavo, ili čak napuklo, a mogu osjećati i fizičku nelagodu ili bol prilikom govora. Hiperkinetička disfonija obično proizlazi iz dugotrajnog stresa na glasnice, koji može biti uzrokovan različitim čimbenicima. A to su prekomjerna upotreba glasa, stres i anksioznost, nepravilna tehnika disanja te loše navike (pretjerana konzumacija alkohola, pušenje, ili izlaganje iritantnim tvarima).

Glasovni poremećaji su nerijetki kod djece. Neki od njih su:

Disfonija: Ovaj pojam opisuje bilo koju vrstu poremećaja glasa koji rezultira promjenom u njegovoj kvaliteti, visini ili glasnoći. Disfonija može biti blaga, poput prolazne promuklosti, ili teška, poput potpune nesposobnosti proizvodnja zvuka. Disfonija se može podijeliti na nekoliko specifičnih vrsta, uključujući:

Hipofunkcionalna disfonija: Ovaj poremećaj nastaje zbog nedovoljne aktivnosti mišića glasnica, što rezultira slabim, tihim ili nejasnim glasom. Glasnice se ne zatvaraju dovoljno čvrsto, što dovodi do curenja zraka i slabog zvuka.

Hiperfunkcionalna disfonija: Ovdje je problem u prekomjernom naprežanju glasnica i mišića oko njih. Glas može zvučati zategnuto, napeto, a govor može biti praćen bolom ili nelagodom.

Spazmodična disfonija: Neuromuskularni poremećaj kod kojeg dolazi do nenamjernih spazama mišića glasnica, što uzrokuje prekide u glasu ili promjene u njegovoj kvaliteti. Glas može zvučati prekidano, napeto, ili hrapavo.

Afonija: Afonija je potpuni gubitak glasa, pri čemu osoba nije u stanju proizvesti zvukove. Ovo stanje može biti uzrokovano fizičkim problemima, kao što su ozbiljna oštećenja glasnica ili laringitis, ili psihogenim čimbenicima, gdje emocionalni ili psihološki stres dovodi do funkcionalnog gubitka glasa. Afonija može biti privremena, ali ako potraje, zahtijeva hitnu medicinsku i logopedsku intervenciju.

Puberfonski glas: Ovaj poremećaj glasa obično se javlja kod dječaka tijekom puberteta, kada glas ne prolazi kroz očekivane promjene i ostaje visok i djetinjast, ili neodređen. Mutacijska disfonija može biti uzrokovana nepravilnom funkcijom glasnica tijekom mutacije glasa ili psihološkim čimbenicima, poput stresa ili nesigurnosti.

Fonastenija: Fonastenija je stanje koje karakterizira umor glasnica nakon produženog govora, što dovodi do promjene u kvaliteti glasa, promuklosti, i osjećaja nelagode u grlu. Ovaj poremećaj se često javlja kod osoba koje pretjerano koriste svoj glas, poput učitelja, pj

Polipi, čvorići i ciste na glasnicama: Ove benigne izrasline na glasnicama mogu značajno promijeniti glas, čineći ga promuklim, grubim ili napuklim. Polipi, čvorići i ciste često nastaju zbog kroničnog iritiranja ili prekomjerne upotrebe glasa. Kirurški zahvat je ponekad potreban za uklanjanje ovih izraslina, uz naknadnu logopedsku terapiju kako bi se spriječilo njihovo ponovno pojavljivanje. evača ili prodavača. Fonastenija nije uvijek povezana s fizičkim oštećenjem glasnica, već s funkcionalnim problemima i nedostatkom pravilne vokalne tehnike.

Poremećaji glasa su raznoliki i mogu imati različite uzroke, od fizičkih i funkcionalnih problema do psiholoških čimbenika. Bez obzira na vrstu poremećaja, pravodobna dijagnoza i odgovarajući tretman bitni su za poboljšanje kvalitete glasa i općeg zdravlja osobe. Logopedska terapija nerijetko igra središnju ulogu u liječenju, no u nekim slučajevima može biti potrebna i medicinska intervencija. Edukacija o pravilnoj upotrebi glasa i svijest o rizičnim čimbenicima također su bitni za prevenciju i dugoročno očuvanje zdravlja glasa.

UZROCI GOVORNIH POREMEĆAJA

Govorni poremećaji predstavljaju širok spektar poteškoća u proizvodnji, artikulaciji i fluidnosti govora, što može znatno utjecati na sposobnost pojedinca da se jasno i učinkovito izrazi. Uzroci govornih poremećaja su raznoliki i mogu biti povezani s brojnim čimbenicima, uključujući genetske predispozicije, neurološke uvjete, razvojne poteškoće, traumatske ozljede te okolišne utjecaje. Razumijevanje ovih uzroka bitno je za učinkovitu dijagnostiku i intervenciju, što omogućuje pravodobnu podršku osobama koje se suočavaju s ovim izazovima.

Genetski faktori

Genetski faktori igraju važnu ulogu u razvoju govornih poremećaja, što uključuje različite oblike nasljednih predispozicija koje mogu utjecati na strukturu i funkciju mozga, neurološke procese te razvoj govornih i jezičnih sposobnosti. Razumijevanje ovih genetskih čimbenika zahtijeva pregled genetike, nasljeđivanja i specifičnih gena povezanih s govorom i jezikom.

Jedan od najključnijih aspekata genetskih faktora u govornim poremećajima je nasljedna predispozicija. Ako jedan ili oba roditelja imaju povijest govornih ili jezičnih poremećaja, postoji povećan rizik da će i njihova djeca razviti slične poteškoće. Ovaj rizik može biti rezultat specifičnih gena koji su odgovorni za određene aspekte govora i jezika, a koji se prenose s generacije na generaciju.

Istraživanja su identificirala nekoliko gena koji su povezani s razvojem govornih poremećaja. Jedan od najpoznatijih je gen FOXP2, koji je bitan za razvoj govornih i jezičnih vještina. Mutacije u ovom genu mogu uzrokovati teže govorne i jezične poremećaje, uključujući verbalnu dispraksiju, koja se iskazuje kao nesposobnost pravilnog planiranja i izvođenja isječki govornih pokreta. FOXP2 gen igra važnu ulogu u neurološkim procesima koji su uključeni u motoričku kontrolu govora. Njegova mutacija može dovesti do abnormalnog razvoja moždanih struktura kao što su bazalne ganglije, koje su bitne za koordinaciju finih motoričkih pokreta potrebnih za proizvodnju govora.

Genetski faktori predstavljaju temeljni dio etiologije govornih poremećaja, pružajući bitno razumijevanje kako nasljedstvo i genetske varijacije mogu oblikovati razvoj govora.

Istraživanje genetskih osnova govornih poremećaja nastavlja napredovati, otkrivajući nove uvide u to kako geni i njihova interakcija s okolišem doprinose ovim složenim uvjetima. Ova saznanja ne samo da pomažu u ranijoj dijagnostici i personaliziranoj terapiji, već i u prevenciji i boljem razumijevanju razvoja jezika kod djece.

Neurološki problemi

Neurološki problemi u govornim poremećajima djece predškolske dobi obuhvaćaju razne abnormalnosti u strukturi i funkciji mozga koje mogu utjecati na sposobnost djeteta da razvije i koristi jezik. Ovi problemi mogu uključivati disfunkciju specifičnih moždanih regija, abnormalnosti u neurološkoj povezanosti, i poteškoće u razvoju neuralnih mreža koje su neophodne za jezične vještine. Evo nekoliko važnih neuroloških problema povezanih s govornim poremećajima kod predškolske djece:

Neurotransmiterni poremećaji: Neurotransmiteri, poput dopamina i serotonina, igraju ulogu u regulaciji mozga i njegovih funkcija. Poremećaji u ravnoteži neurotransmitera mogu utjecati na razvoj jezičnih sposobnosti i funkcionalnost područja mozga odgovornih za jezik.

Epigenetski utjecaji: Epigenetski mehanizmi mogu utjecati na ekspresiju gena koji su povezani s razvojem mozga i jezičnih sposobnosti. Promjene u epigenetskim oznakama mogu rezultirati abnormalnim razvojem jezičnih područja mozga i njihovom funkcionalnošću.

Brocina zona: Smještena u lijevom frontalnom režnju mozga, Brocina zona odgovorna je za proizvodnju govora. Poremećaji u razvoju ovog područja mogu rezultirati teškim poteškoćama u govoru i proizvodnji rečenica. Djeca s oštećenjem Brocine zone mogu imati problema s artikulacijom, gramatičkim strukturama i fluentnošću govora.

Wernickeova zona: Nalazi se u lijevom temporalnom režnju i igra ključnu ulogu u razumijevanju jezika. Oštećenje Wernickeove zone može uzrokovati teškoće u razumijevanju govora i obrade jezičnih informacija, što može dovesti do problema u razumijevanju i interpretaciji jezika.

Neurološki problemi u govornim poremećajima su kompleksni i višestruki, uključujući disfunkciju specifičnih moždanih regija, abnormalnosti u neuralnim mrežama, razvojne

poremećaje, neurotransmitterske poremećaje i povezane neurološke uvjete. Razumijevanje ovih neuroloških aspekata važno je za pravilnu dijagnostiku i razvoj učinkovitih terapijskih pristupa koji mogu pomoći djeci u prevladavanju svojih govorno-jezičnih poteškoća i poboljšanju njihovih komunikacijskih vještina.

Slušni problemi

Slušni problemi mogu igrati važnu ulogu u razvoju govornih poremećaja kod djece predškolske dobi. Sposobnost djece da pravilno čuju i interpretiraju zvukove iz okoline presudna je za normalan razvoj jezika i govora. Kada postoje poteškoće sa sluhom, dijete može imati problema s usvajanjem novih riječi, pravilnim izgovorom te razumijevanjem jezika.

Jedan od glavnih uzroka govornih poremećaja kod djece predškolske dobi je gubitak sluha, koji može biti urođen ili stečen. Kongenitalni gubitak sluha, odnosno oštećenje sluha prisutno od rođenja, može značajno otežati ili onemogućiti razvoj govora. Djeca koja ne mogu čuti zvukove iz svoje okoline imaju usporeno učenje izgovora riječi i pravilne artikulacije. Osim toga, kratkoročni gubitak sluha uzrokovan čestim infekcijama uha, poput otitisa, također može utjecati na razvoj govora. Ako dijete ne može pravilno čuti tijekom kritičnih razdoblja razvoja jezika, to može rezultirati kašnjenjem u govoru i teškoćama u razumijevanju jezika.

Poteškoće sa srednjim uhom, poput otitisa medija, također mogu biti značajan uzrok govornih poremećaja. Upala srednjeg uha može uzrokovati nakupljanje tekućine iza bubnjića, što smanjuje sposobnost djeteta da jasno čuje zvukove. Ova vrsta slušnih problema može dovesti do loše artikulacije i kašnjenja u razvoju govora. Osim toga, disfunkcija Eustahijeve cijevi, koja regulira tlak u srednjem uhu, može uzrokovati slične poteškoće.

Slušni problemi ne utječu samo na percepciju zvuka, već i na sposobnost djeteta da interpretira i organizira te zvukove. Djeca s poremećajem slušne obrade (APD) mogu imati problema u razlikovanju sličnih zvukova, razumijevanju govora u bučnom okruženju i praćenju složenih uputa. Ovi problemi mogu znatno otežati učenje jezika i razvoj komunikacijskih vještina. Poremećaji u slušnoj diskriminaciji, odnosno sposobnosti

razlikovanja zvukova, mogu dovesti do poteškoća s izgovorom i razumijevanjem govora, što dodatno usporava jezični razvoj.

Djeca sa slušnim problemima često imaju kašnjenja u razvoju vokabulara. Zbog ograničene sposobnosti da čuju i nauče nove riječi, njihov razgovor može biti ograničen i nerazvijen u usporedbi s vršnjacima. Osim toga, nedostatak izloženosti pravilnim gramatičkim strukturama može rezultirati s problemima u učenju i primjeni gramatičkih pravila, što negativno utječe na njihov govor.

Slušni problemi imaju znatan utjecaj na razvoj govora kod djece predškolske dobi, nerijetko dovodeći do kašnjenja u jezičnim vještinama i problema u komunikaciji. Gubitak sluha, infekcije uha, poremećaji slušne obrade i problemi sa srednjim uhom samo su neki od čimbenika koji mogu usporiti normalan razvoj jezika. Međutim, rana dijagnostika i odgovarajuća intervencija, poput slušnih pomagala i logopedске terapije, mogu značajno poboljšati izgledе za uspješan razvoj govora i jezika kod djece s ovim problemima. Razumijevanje i pravodobno djelovanje ključni su za osiguravanje da svako dijete ima priliku razviti svoje jezične i komunikacijske vještine na najbolji mogući način.

Okolišni faktori

Okolina u kojoj dijete odrasta, uključujući socijalne interakcije, kvalitetu stimulacije i emocionalnu podršku, direktno utječe na djetetovu sposobnost usvajanja jezika i razvijanja govornih vještina. Kada ti faktori nisu optimalni, djeca mogu imati problema s pravilnim razvojem govora, što može znatno utjecati na njihovu sposobnost komunikacije i učenja u kasnijem životu.

Jedan od najvažnijih okolišnih čimbenika koji utječu na razvoj govora je nedostatak verbalne stimulacije. Djeca koja odrastaju u okruženju gdje se minimalno razgovara, gdje su podvrgnuta siromašnom rječniku ili gdje odrasli ne potiču dijete na verbalnu interakciju, mogu imati poteškoća u razvoju govora. Odsutnost dovoljno razgovora, čitanja i interakcija usporava razvoj vokabulara i jezičnih struktura, što može dovesti do kašnjenja u govoru i poteškoća s razumijevanjem jezika.

Socioekonomski status također igra važnu ulogu u razvoju govora kod djece. Djeca iz obitelji s nižim prihodima nerijetko imaju ograničen pristup obrazovnim materijalima, poput

knjiga i igračaka koje potiču jezični razvoj. Unatoč tome, roditelji koji se suočavaju s financijskim problemima možda nemaju dovoljno vremena ili resursa za kvalitetnu komunikaciju sa svojom djecom, što može dovesti do kašnjenja u govoru. Stres povezan s financijskim problemima može dodatno umanjiti pažnju koju roditelji mogu posvetiti poticanju djetetovog govornog razvoja.

Utjecaj tehnologije, naročito pretjerana upotreba ekrana, postao je sve veći izazov u današnjem svijetu. Djeca koja provode previše vremena pred ekranom, bilo da je riječ o televiziji, tabletima ili pametnim telefonima, imaju smanjeni broj komunikacija licem u lice koje su ključne za razvoj jezika. Pasivno gledanje sadržaja ne može zamijeniti aktivno sudjelovanje u razgovorima, igri i drugim interaktivnim aktivnostima koje su važne za razvoj govornih vještina. Dodatno, sadržaji na ekranima često ne pružaju dovoljno kvalitetan jezični model, što može dovesti do poremećaja u govoru.

Emocionalna i socijalna disfunkcija još je jedan bitan okolišni faktor. Djeca koja odrastaju u emocionalno ili socijalno disfunkcionalnim sredinama, kao što su zanemarivanje ili emocionalna hladnoća, mogu pokazivati kašnjenja u govoru. Emocionalna sigurnost i poticajno okruženje bitni su za razvoj govora, jer djeca uče jezik kroz komunikaciju s brižnim i odgovorim odraslim osobama. Nedostatak emocionalne podrške može rezultirati niskom motivacijom za komunikaciju i slabim jezičnim vještinama, što može negativno utjecati na razvoj govora.

Stres i trauma, poput zlostavljanja, nasilja u obitelji ili gubitka bliske osobe, također mogu znatno utjecati na razvoj govora kod djeteta. Takve situacije mogu preplaviti djetetov emocionalni i kognitivni sustav, otežavajući fokus na učenje jezika i razvoj govornih vještina. Djeca koja dožive stres ili traumu nerijetko razvijaju govorne poremećaje poput mucanja ili selektivnog mutizma, što dodatno otežava njihovu sposobnost za komunikaciju.

Dvojezično okruženje može također utjecati na razvoj govora. Iako dvojezičnost sama po sebi ne uzrokuje govorne poremećaje, složenost učenja dva jezika istovremeno može kod nekih djece uzrokovati kratkotrajno kašnjenje u govornom razvoju. Djeca koja odrastaju u dvojezičnim okruženjima mogu u početku miješati jezike ili sporije usvajati jezične strukture, no većina ih uspješno savlada oba jezika.

Okolišni čimbenici imaju veliki utjecaj na razvoj govora kod djece predškolske dobi. Nedostatak verbalne stimulacije, socioekonomske poteškoće, pretjerana upotreba tehnologije, emocionalna i socijalna deprivacija, stres i trauma svi pridonose razvoju govornih poremećaja. Pravodobno prepoznavanje i intervencija u slučajevima gdje ovi čimbenici negativno utječu na razvoj govora neophodno je za osiguranje optimalnog jezičnog razvoja djece.

SIMPTOMI I DIJAGNOSTIKA GOVORNIH POREMEĆAJA

Prepoznavanje simptoma govornih poremećaja u ranoj fazi ključ je za pravodobnu intervenciju i uspješno liječenje.

Prepoznavanje simptoma govornih poremećaja

Govorni poremećaji mogu nastati na različite načine, ovisno o vrsti i težini poremećaja. Jedan od prvih znakova koji može ukazivati na postojanje problema jest kašnjenje u početku govora. Djeca koja ne počnu govoriti prve riječi do 12. ili 18. mjeseca života, ili koja imaju znatno manji vokabular od svojih vršnjaka, mogu ukazivati simptome govornih poremećaja. Također, ako dijete do treće godine ne koristi rečenice ili ima poteškoća u sklapanju rečenica, to može biti znak da postoje problemi s razvojem govora.

Poremećaji izgovora i artikulacije su drugi česti simptom govornih poremećaja. Djeca s ovim problemima mogu imati poteškoća s izgovorom pojedinih glasova, zamjenjujući ih drugim glasovima ili ispuštajući ih potpuno. Takve poteškoće često uzrokuju frustraciju kod djeteta jer ga okolina ne razumije, što može dodatno otežati razvoj govora.

Mucanje je još jedan simptom koji se može javiti u predškolskoj dobi. Ono se obično očituje ponavljanjem glasova, slogova ili riječi, kao i produljenjem određenih glasova. Djeca koja mucaju često pokazuju napetost u govoru i pokušavaju izbjeći određene riječi ili situacije u kojima se očekuje govor. Mucanje može biti prolazno, ali ako potraje, važno je potražiti stručnu pomoć.

Osim navedenih simptoma, pokoji govorni poremećaji mogu uključivati probleme s razumijevanjem jezika. Djeca koja imaju poteškoća u razumijevanju složenijih uputa ili ne uspijevaju pratiti razgovore s vršnjacima mogu imati govorno-jezični poremećaj. Ova djeca

nerijetko imaju problema s pravilnim korištenjem gramatičkih pravila, što može dodatno otežati njihovu komunikaciju.

Metode dijagnostike

Dijagnostika govornih poremećaja temelji se na temeljitom procjenjivanju djetetovih govornih i jezičnih vještina. Prvi korak u dijagnostici je obiteljska anamneza i analiza razvojnih prekretnica djeteta. Liječnici i logopedi obično postavljaju pitanja o djetetovu razvoju govora, uključujući kada je dijete počelo govoriti prve riječi, koliko brzo proširuje vokabular i kako se razvijaju njegove rečenice.

Logopedska analiza uključuje procjenu djetetova izgovora, artikulacije, razumijevanja i korištenja jezika. Logoped može koristiti različite standardizirane testove kako bi analizirao djetetove sposobnosti u odnosu na dobne norme. Ovi testovi pomažu u identifikaciji specifičnih područja gdje dijete ima poteškoće, bilo da se radi o artikulaciji, razumijevanju jezika, ili izražavanju.

Osim logopedske analize, ponekad je potrebno provesti i dodatne preglede, poput audioloških testova, kako bi se isključili problemi sa sluhom kao uzrok govornih poteškoća. U nekim slučajevima može biti potrebno savjetovanje s drugim stručnjacima, poput psihologa ili neurologa, kako bi se ustanovilo postoje li neurološki ili psihološki uzroci govornih poremećaja.

Rana dijagnostika govornih poremećaja od ključne je važnosti jer omogućuje rano započinjanje terapije, što znatno povećava šanse za uspješan razvoj govora. Pravodobno prepoznavanje simptoma i adekvatna dijagnostika mogu pomoći djetetu da prevlada govorne poteškoće i razvije svoje komunikacijske vještine, što je neophodno za njegovu buduću socijalnu i akademsku uspješnost.

Zaključno time, simptomi govornih poremećaja mogu odstupati od kašnjenja u razvoju govora do problema s izgovorom, mucanjem i poteškoća u razumijevanju jezika. Temeljita dijagnostika, uključujući logopedsku procjenu i dodatne preglede, neophodna je za rano otkrivanje i uspješno liječenje govornih poremećaja. Rana intervencija može znatno poboljšati ishode za djecu s govornim poteškoćama, omogućujući im da razviju svoje jezične i komunikacijske vještine na najbolji mogući način.

Logopedaska procjena

Logopedaska procjena kod djece predškolske dobi s govornim poremećajima važan je korak u ranom prepoznavanju i tretiranju poteškoća koje mogu utjecati na njihov razvoj. Ovaj proces započinje opsežnim razgovorom s roditeljima, tijekom kojeg logoped prikuplja informacije o djetetovoj povijesti razvoja. Roditelji opisuju djetetov napredak od najranije dobi, govore o trudnoći, porodu, te o tome kako je dijete napredovalo u prvim mjesecima i godinama života. Ove informacije pomažu logopedu da dobije širu sliku o djetetovom razvoju i mogućim uzrocima poteškoća. Nakon što prikupi potrebne informacije, logoped prelazi na analizu razvoja govora i jezika. Ovaj dio analize uključuje analizu djetetove sposobnosti izgovora glasova te prepoznavanje i analizu mogućih pogrešaka u izgovoru, kao što su zamjene ili ispuštanja glasova. Također, logoped procjenjuje djetetovu sposobnost razumijevanja jezika, što se naziva receptivnim jezikom, kao i njegovu sposobnost izražavanja misli kroz govor, poznatu kao ekspresivni jezik. Nadalje, logoped ispituje kako dijete slaže rečenice i koristi gramatička pravila, što je od velike važnosti za pravilan razvoj sintakse i morfologije.

Sljedeći korak u analizi je pregled oralno-motoričkih sposobnosti djeteta. Logoped pregledava kako dijete koristi mišićice lica i usne šupljine tijekom govora, kako bi se ustanovilo postoje li poteškoće koje mogu utjecati na govor. Nadalje, logoped analizira boju glasa, njegov intenzitet i visinu, tražeći moguće znakove poremećaja poput disfonije. Također se procjenjuje tečnost govora, pri čemu se posebna pažnja posvećuje prepoznavanju znakova mucanja ili drugih poremećaja tečnosti. Štoviše, logoped procjenjuje kognitivne funkcije djeteta koje su neophodne za razvoj jezika, kao i njegove socio-emocionalne sposobnosti i ponašanje. Ove procjene pomažu u razumijevanju šireg konteksta u kojem se razvija govor djeteta. Za procjenu se koriste standardizirani testovi, poput testova artikulacije, vokabulara i fonološke svjesnosti. No, logoped se također oslanja na neslužbene metode, kao što su promatranje slobodne igre i vođene aktivnosti, kako bi dobio potpuni uvid u djetetove sposobnosti.

Pravodobna logopedaska procjena iznimno je važna jer omogućuje rano otkrivanje govornih poremećaja i pravodobno započinjanje terapije. Rana intervencija može znatno smanjiti ili čak potpuno ukloniti poteškoće, čime se djetetu omogućuje nesmetan razvoj, lakše

uključivanje u obrazovni sustav i društvo. Nakon analize, logoped izrađuje plan tretmana prilagođen potrebama djeteta, koji obično uključuje redovite vježbe, savjete roditeljima i, po potrebi, suradnju s drugim stručnjacima. Ovaj individualizirani pristup pomaže djetetu da razvije svoje govorne i jezične sposobnosti i ostvari svoj puni potencijal.

INTERVENCIJA I TERAPIJA

Intervencija i terapija su usmjerene na specifične poteškoće koje je logoped identificirao tijekom procjene, a cilj im je poboljšati djetetove govorne i jezične sposobnosti te mu olakšati svakodnevnu komunikaciju.

Važnost rane intervencije

Rana intervencija kod govornih i jezičnih poremećaja igra ključnu ulogu u razvoju djece predškolske dobi, pružajući im priliku za uspješno savladavanje poteškoća koje bi mogle ometati njihov daljnji razvoj. Ovo je razdoblje kada je dječji mozak izuzetno mekan, otvoren za učenje i prilagodbu. Upravo u tom osjetljivom razdoblju, pravodobna terapija može napraviti veliku razliku, omogućujući djeci da prevladaju izazove s kojima se suočavaju i da steknu određene vještine koje su im potrebne za daljnji rast i razvoj.

Jedan od glavnih razloga za važnost rane intervencije je činjenica da ovo razdoblje predstavlja najbolje vrijeme za učenje novih vještina. Djeca u predškolskoj dobi izuzetno brzo usvajaju informacije, a rano započinjanje terapije omogućuje da se ta sposobnost u potpunosti iskoristi. Tako djeca brže i lakše uče pravilno izgovarati glasove, razvijati vokabular i razumijevati jezik. Bez rane intervencije, govorne i jezične poteškoće mogu postati sve izraženije i kompliciranije za popravak. Problemi s govorom mogu kasnije dovesti do teškoća u čitanju i pisanju, što može negativno utjecati na djetetov uspjeh u školi. Pravodobno djelovanje može spriječiti razvoj ovih problema, omogućujući djetetu da se razvija u skladu sa svojim potencijalima. Socijalne vještine također su usko povezane s govorom i jezikom. Djeca koja imaju poteškoća u komunikaciji često se osjećaju izolirano i nesigurno, što može dovesti do niskog samopouzdanja i problema u socijalnim interakcijama. Rana intervencija pomaže djeci da razviju vještine potrebne za uspješnu interakciju s vršnjacima i odraslima, čime se poboljšava njihovo emocionalno stanje i samopouzdanje. Frustracija je česta pojava kod djece koja imaju govorne poteškoće, jer nisu u stanju izraziti svoje misli i potrebe na način na koji bi željeli. Rana intervencija zato smanjuje ovu frustraciju, pomažući djetetu da se osjeća sigurnije u svojoj sposobnosti komunikacije, što vodi prema boljem, sretnijem i zadovoljnijem djetinjstvu.

Roditelji također igraju važnu ulogu u terapijskom procesu, a rana intervencija im pruža potrebne smjernice i alate kako bi najbolje podržali svoje dijete. Kroz suradnju s logopedom, roditelji uče kako pomoći djetetu kod kuće, stvarajući pozitivno i poticajno okruženje za razvoj.

Dugoročni učinci rane intervencije su neprocjenjivi. Djeca koja rano započnu s terapijom često imaju bolje obrazovne perspektive, lakše se uključuju u vrtičke i školske aktivnosti, te ostvaruju uspjeh u akademskom i društvenom životu. Ove vještine postavljaju osnove za njihov budući uspjeh, kako u školi, tako i kasnije u životu. Rana intervencija nije samo važna, već je glavna za osiguravanje zdravog i uspješnog razvoja djece. Kroz pravodobno djelovanje, djeca dobivaju priliku da prevladaju govorne poteškoće, razviju svoje potencijale i izgrade osnove za bolji, sretniji i ispunjeni život.

PREVENCIJA GOVORNIH POREMEĆAJA

Prevenција govornih poremećaja kod djece predškolske dobi od iznimne je važnosti jer omogućuje stvaranje uvjeta za zdrav i pravilan razvoj komunikacijskih vještina. Dok neki govorni poremećaji mogu biti uzrokovani nasljednim faktorima ili medicinskim stanjima, mnogi se mogu spriječiti ili ublažiti kroz pravilnu njegu, stimulaciju i podršku u ranom djetinjstvu.

Prvi korak u prevenciji govornih poremećaja je osiguravanje zdravog okruženja za razvoj djeteta. Ovo uključuje redovite posjete pedijatru, praćenje zdravstvenog stanja te brzo reagiranje na bilo kakve znakove mogućih poteškoća u razvoju. Važno je da roditelji budu informirani o ključnim fazama razvoja govora i jezika, kako bi mogli prepoznati eventualna odstupanja i pravodobno potražiti stručnu pomoć. Jedan od ključnih faktora u prevenciji govornih poremećaja je bogata verbalna stimulacija. Djeca najbolje uče kroz svakodnevnu komunikaciju s roditeljima i okolinom. Redovito čitanje, pričanje priča, pjevanje pjesmica i vođenje razgovora s djetetom potiču razvoj vokabulara i jezičnih vještina. Roditelji bi trebali koristiti jednostavan, ali bogat jezik, prilagođen djetetovoj dobi, te ga poticati na sudjelovanje u razgovorima, čak i kada još ne može potpuno artikulirati svoje misli. Uz verbalnu stimulaciju, važno je osigurati i odgovarajuću motoričku stimulaciju, jer razvoj fine motorike, poput koordinacije ruku i prstiju, može pozitivno utjecati na razvoj govora.

Igračke koje potiču finu motoriku, kao što su slagalice ili igre koje zahtijevaju precizne pokrete, mogu indirektno pridonijeti boljoj kontroli oralnih mišića koji su važni za govor. Društvena komunikativnost s vršnjacima također je ključna u prevenciji govornih poremećaja. Kroz igru s drugom djecom, dijete uči nove riječi, izraze i načine interakcije. Također se uči slušati i razumjeti druge, što doprinosi razvoju njegovih jezičnih i socijalnih vještina. Roditelji mogu omogućiti ovakve komunikacije kroz organiziranje zajedničkih aktivnosti s vršnjacima, odlazak u vrtić ili sudjelovanje u raznim dječjim grupama i radionicama.

Redoviti pregledi sluha su također važni u prevenciji govornih poremećaja. Smanjeni sluh može negativno utjecati na djetetovu sposobnost učenja govora, pa je ključno rano otkriti i tretirati probleme sa sluhom kako bi se spriječili eventualni govornički problemi. Prevencija govornih poremećaja zahtijeva angažman roditelja, odgojitelja i zdravstvenih djelatnika. Kroz edukaciju, redovito praćenje razvoja i pružanje podrške u ranoj dobi, moguće je stvoriti uvjete u kojima dijete može nesmetano razvijati svoje komunikacijske vještine. Na taj način, smanjuje se rizik od nastanka govornih poremećaja, a djetetu se omogućuje da u potpunosti ostvari svoj potencijal u interakciji i komunikaciji s okolinom.

ZAKLJUČAK

Zaključak o govornim poremećajima kod djece predškolske dobi trebao bi istaknuti kompleksnost i važnost ovog pitanja, kao i potrebu za pravodobnim i sveobuhvatnim pristupom u rješavanju problema koji mogu imati značajne posljedice na djetetov razvoj. Govorni poremećaji u ovoj osjetljivoj dobi ne predstavljaju samo izazov za djetetovu sposobnost interakcije, već mogu utjecati na čitav niz aspekata njegovog života, uključujući kognitivni, emocionalni i socijalni razvoj. Rana identifikacija i intervencija ključni su u sprječavanju da govorni poremećaji postanu ozbiljniji problemi. Stručnjaci, roditelji i odgojitelji moraju biti svjesni rane pojave simptoma i znakova govornog poremećaja, te spremni na brzo djelovanje. Pravodobna procjena od strane logopeda omogućava usmjeravanje prema ciljanim terapijskim intervencijama, koje mogu značajno poboljšati izgleda za uspješno prevladavanje ovih poteškoća. Roditelji su tu ključni jer kroz svakodnevne komunikacije mogu značajno pridonijeti razvoju djetetovih govornih sposobnosti, dok također pomažu u prepoznavanju eventualnih teškoća. Kako se dijete razvija, mijenjaju se i njegove potrebe, stoga je potrebno redovito evaluirati napredak i prilagođavati terapijske ciljeve. Na taj način, moguće je osigurati da dijete postigne svoj puni potencijal i stekne potrebne vještine za uspješno uključivanje u obrazovni sustav i društvo u cjelini. Dugoročni učinci govornih poremećaja mogu biti značajni ako se ne tretiraju na vrijeme. Djeca koja nisu dobila adekvatnu podršku mogu se suočiti s trajnim poteškoćama u učenju, socijalizaciji i emocionalnom razvoju, što može negativno utjecati na kvalitetu njihovog života. Stoga je od iznimne važnosti osigurati da svako dijete s govornim poremećajem dobije potrebnu pomoć i podršku kako bi moglo razvijati svoje vještine i samopouzdanje. Svaki korak u cilju ranog prepoznavanja, intervencije i prevencije doprinosi stvaranju uvjeta u kojima djeca mogu rasti, učiti i komunicirati s punim povjerenjem i sposobnošću. Ulaganje u ove rane intervencije nije samo ulaganje u budućnost pojedinca, već i u dobrobit šire zajednice, jer uspješno razvijeno dijete danas postaje samopouzdana, kompetentna i produktivna odrasla osoba u budućnosti.

LITERATURA

1. Andrešić D., Benc Štuka N., Gugo Crevar N., Ivanković I., Mance V., Mesec I., Tambić M. (2009). *Najčešći poremećaji jezično-govorne komunikacije djece predškolske dobi: priručnik za roditelje, odgojitelje, pedijatre i sve koji prate razvoj djece*. Zagreb: Hrvatsko logopedsko društvo, sekcija predškolskih logopeda grada Zagreba
2. Andrešić, D., Benc Štuka, N., Gugo Crevar, N., Ivanković, I., Mance, V., Mesec, I., Tambić, M. (2010). *Kako dijete govori? Razvoj govora i jezika, najčešći poremećaji jezično-govorne komunikacije djece predškolske dobi*. Zagreb: Planet Zoe d.o.o
3. Apel, K., Masterson, J. J. (2004). *Jezik i govor od rođenja do šeste godine: od glasanja i prvih riječi do početne pismenosti – potpuni vodič za roditelje i odgojitelje*. Lekenik: Ostvarenje.
4. Blaži, D. (2011). *Artikulacijsko-fonološki poremećaji (sveučilišna skripta)*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet
5. Bouillet, D. (2010). *Izazovi integriranog odgoja i obrazovanja*. Zagreb: Školska knjiga.
6. Dulčić A., Pavičić Dokoza K., Bakota K., Čilić Burušić L. (2012.). *Verbotonalni pristup djeci s teškoćama sluha, slušanja i govora*. Zagreb: Artresor naklada
7. Galić-Jušić, I. (2001). *Što učiniti s mucanjem? Cjelovit pristup govoru i psihi*. Lekenik: Ostvarenje.
8. Hržica, G., Peretić, M. (2015) *Što je jezik? U: Kuvač Kraljević, J. (ur.) Vodič za prepoznavanje i obrazovanje djece s jezičnim teškoćama*. Zagreb: ACT PRINTLAB.
9. Ivanovsky, O., Gadasin, L. (2010). *Vesela škola s logopedom*. Zagreb: Planet Zoe.
10. Posokhova, I. (1999). *Razvoj govora i prevencija govornih poremećaja u djece: priručnik za roditelje*. Lekenik: Ostvarenje.
11. Rade, R. (2003). *Poticanje ranog govorno-jezičnog razvoja*. Zagreb. Tiskara Kolarić.
12. Škarić, I. (1988). *Govorne poteškoće i njihovo uklanjanje*. Zagreb: Mladost.
13. Šmit B. (2001). *Glazbom do govora*. Zagreb: Naklada Haid
14. Vuletić D. (1987). *Govorni poremećaji*. Zagreb: Školska knjiga

15. Greenspan S.I. (2004). Program emocionalnog poticanja govorno-jezičnog razvoja.
Lekenik: Ostvarenje

Izjava o samostalnoj izradi rada

Izjavljujem da je moj završni rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

Potpis: _____